

OPAZOVANJA DRISTAVIČNEGA SPRELETAVCA *LEUCORRHINIA PECTORALIS* V LETU 2019

O dristavičnem spreletavcu *Leucorrhinia pectoralis* je bilo v zadnjih letih napisanih več prispevkov. Opazovanja te kritično ogrožene in zavarovane vrste so ob mrtvicah Mure v okolici Lendave zaenkrat še pričakovana, v zadnjih petih letih so o njih pisali BEDJANIČ (2014) ter ŠALAMUN in sod. (2015). Opažanja vrste zahodno od Mure so še redkejša. O ponovni najdbi vrste v krajinskem parku Rački ribniki-Požeg po 18 letih je pisal BEDJANIČ (2015). Tudi tri leta kasneje je poročal o opazovanju vrste ob severozahodnem kraku akumulacije Požeg in ribnikih v Grajevniku (BEDJANIČ, 2018a). Opazovanja so bila ponovljena nekaj dni kasneje na popisu Bioblitz 2018 (ŠALAMUN & VINKO, 2018). Najzanimivejša novica o dristavičnem spreletavcu v Sloveniji v zadnjem desetletju ima poreklo še bolj proti jugozahodu. Leta 2017 je bila vrsta opažena ob Srednjem ribniku v dolini Drage pri Igu (VINKO in sod., 2017; VINKO, 2017). Izredno zanimiva najdba iz osrednje Slovenije je bila potrjena tudi v letu 2018 (VINKO in sod., 2018). Dodatno zanimanje za spreletavce pri nas je vzbudil še pred kratkim objavljen določevalni ključ in obširen prispevek v medruštvenem biltenu *Trdoživ* (BEDJANIČ, 2018b).

Motivacija za iskanje dristavičnega spreletavca v letu 2019 je bila tako zagotovljena. In če zgolj motivacija velikokrat ni dovolj, je v iztekajočem se letu na pomoč priskočilo še nekaj projektov. Pri prvem, »*Še smo tu! – Domorodne vrste še nismo izrinjene*« sodeluje tudi naše društvo, več o njem lahko preberete tudi v prejšnji in tej številki *Erjavecje* (VINKO, 2019). Med projektnimi dejavnostmi projekta je bil tudi terenski vikend v okolici Lendave, ki ga je pripravilo naše društvo. Dristavičnega spreletavca so udeleženci popisali na mrtvici reke Mure Csiko Legelo 1-VI in 2-VI-2019 (TRATNIK, 2019).

Dristavičnemu spreletavcu je namenjen tudi del obsežnega mednarodnega LIFE projekta »*LIFE Integriran projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011)*«, ki ga v sodelovanju s še 14 partnerji vodi Ministrstvo za okolje in prostor (http://www.natura2000.si/life_natura/). V začetni fazi projekta se na pilotnih območjih za ciljne vrste pripravlja ocena stanja, ki bo osnova za izdelavo načrtov upravljanja ter predloge lokacij za izvedbo varstvenih ukrepov za izboljšanje stanja populacij teh vrst v naravi. Med pilotnimi območji NATURA 2000, na katerih se projekt izvaja, je tudi Ličenca pri Poljčanah (SI3000214), med ciljnimi vrstami pa ne manjka dristavični spreletavec. V omenjenem območju ležijo idilični ribniki Petelinjek, predvsem na spodnjem ribniku Štatenberšček je bil dristavični spreletavec že večkrat opažen (BEDJANIČ, 1995, 2009; TRČAK in sod., 2007), vendar nazadnje leta 2007.

V letu 2019 sem Ali Šalamun ribnike Petelinjek obiskal večkrat. Prvi obisk 25-V-2019 je bil glede na vremenske razmere konec maja še prezgoden, na Štatenberščku sem popisal zgolj 8 vrst kačjih pastirjev. Stanje dober teden kasneje, 3-VI-2019, je bilo že na prvi pogled bolj živahno, med 16 popisanimi vrstami so bili tudi trije samci dristavičnega spreletavca, ki so se zadrževali ob zgornjem

severnem robu, na prehodu med odprtim in zaraščenim delom ribnika. Takoj za obrežnim rogozom so samci posedali na preslici, ki prerašča velik del zgornjega dela ribnika. Na ostalih ribnikih nad Štatenberščkom dristavičnega spreletavca ni bilo, manj je bilo tudi ostalih vrst.

SLIKA 1. Severni del ribnika Štatenberšček v kompleksu ribnikov Petelinjek. Bujno rastlinje, veliko sonca in zaledju – trije pomembni dejavniki za preživetje dristavičnega spreletavca *Leucorrhinia pectoralis* (13-VI-2019, Foto: A. Šalamun).

Zaradi nedostopnosti velikega dela ribnika Štatenberšček sem se 13-VI-2019 vrnil s napihljivim kajakom (SLIKA 1). Razlika je bila očitna, popisal sem 15 samcev in 2 samici dristavičnega spreletavca, večino na sredini zgornjega zaraščenega dela ribnika, ob vtoku potoka, kjer je rastlinska zarast nekoliko redkejša, voda pa pregloboka za hojo (SLIKA 2). Posamezne osebkke sem opazil še na prehodu na odprti del ribnika. Verjetno je še več neopazanih osebkov letalo globlje med preslicami. Nad celotnim ribnikom in predvsem nad rastlinsko zarastjo na zgornjem robu ribnika so v zraku namreč prevladovali zelo agresivni lisasti ploščci *Libellula quadrimaculata*, zato so se dristavični spreletavci večinoma zadrževali nekoliko nižje, med preslicami in ob rogozu. Zanimivo je bilo tudi opazovanje samca, ki je posedal na iz vode štrlečih vejah potopljenega drevesa na sredini ribnika, torej povsem na odprtem. Skupaj sem ta dan na Štatenberščku popisal 17 vrst kačjih pastirjev.

Tri samce sem na že znanem severnem robu ribnika med preslico za rogozom, kjer je voda globoka milimeter čez rob visokih škornjev, popisal še 1-VII-2019.

Na ostalih ribnikih območja Petelinjek ter drugih ribnikih v območju NATURA 2000 Ličenca pri Poljčanah ter še nekaterih ribnikih v okolici, dristavičnega spreletavca nisem opazil. Primeren habitat bi glede na videno lahko bil še na ribniku Štepihovec, kjer je bila vrsta v preteklosti že opažena, nazadnje leta 2000. Bujna rastlinska zarast je v Dravinjski dolini prisotna tudi na spodnjem ribniku Štatenberg, ob gradu z enakim imenom, vendar je ribnik skoraj brez vode.

SLIKA 2. Dristavični spreletavec *Leucorrhinia pectoralis*, na varnem med preslicami na ribniku Štatenberšček (13-VI-2019, Foto: A. Šalamun).

Prva najdba na ribniku Štatenberšček 3-VI-2019 je Alija spodbudila, da je obiskal še iz prejšnjega leta znane lokalitete v Krajinskem parku Rački ribniki-Požeg. Severozahodni krak akumulacije Požeg je bil popoldan že pretežno v senci, popisal sem samo 8 vrst kačjih pastirjev. Stanje na ribnikih Grajevnik je bilo še slabše, čeprav sta bila tako severni rob velikega ribnika kot severni ribnik še na soncu. Popisal sem zgolj 5 vrst. V severnem ribniku je bilo vode zelo malo in vse je kazalo, da je bil ribnik lansko jesen dalj časa izpraznjen, kot je že poročal BEDJANIČ (2018a).

Ker me je slabo stanje ribnikov v Grajevniku močno vznemirjalo že 14-X-2018, ko je bilo vode v ribnikih odločno premalo in je bil vsaj 90% najustrežnejših bivališč za ličinke dristavičnega spreletavca suhih, sem se Matjaž Bedjanič na prvi letošnji obisk Krajinskega parka Rački ribniki-Požeg odpravil že 24-III-2019 in nato z vodno mrežo še 13-IV-2019. Konec marca so bili ribniki v Grajevniku še vedno praktično prazni (SLIKA 3), sredi aprila pa že lepo napolnjeni. Vzorčenje za ličinkami dristavičnega spreletavca je bilo neuspešno, tudi ostalih ličink kačjih

pastirjev ni bilo... kako bi tudi bile, saj vendar za svoje preživetje potrebujejo ustrezno vodno okolje, ki ga povečini suho in zamrznjeno dno ribnikov preko zime ni ponujalo. Tudi vodno vzorčenje v severozahodnem kraku akumulacije Požeg je postreglo le z osamljeno ličinko modrega ploščca *Libellula depressa*, česar pa ne morem interpretirati, saj manjkajo podatki o stanju tega dela akumulacije in višini vodnega stolpca preko zime.

SLIKI 3 in 4. Pogled na veliki ribnik v Grajevniku v Krajinskem parku Rački ribniki-Požeg, kot nadaljevanje serije posnetkov iz BEDJANIČ (2018b). Stanje zgodaj pomladi (24-III-2019, levo) jasno kaže na izsušitev najprimernejših bivališč ličink preko celotne zime, medtem ko iz skoraj idiličnega stanja pozno pomladi (9-VI-2019, desno) ne bi mogli sklepati, da je bilo v preteklih mesecih karkoli »narobe« (Foto: M. Bedjanič).

Naslednjič sem se na ribnike v Grajevniku odpravil 25-V-2019. Čeprav je bil začetek letošnje odonatološke sezone vremensko dokaj neugoden, je bilo stanje na ribnikih žalostno. K njihovemu pozno pomladnemu »nadvodnemu« izgledu skoraj ne bi imel kaj pripomniti, a letalo je vsega 5 vrst, v zelo majhnem številu osebkov, še najpogostejši so bili prisojni zimniki *Sympecma fusca*, ki jih vsled specifične biologije zimski izpust vode seveda ne prizadene. Severozahodni krak akumulacije Požeg je postregel s skupno 7 vrstami, vendar številčno ponovno z zelo siromašnimi populacijami. Seveda mi borno stanje ni dalo miru in v Rače sem se ponovno podal 9-VI-2019, torej v optimalnem času za dristavičnega spreletavca (SLIKA 4). V lepem sončnem vremenu sem na Grajevniku popisal 13 pogostih vrst, med katerimi sta bila najštevilčnejša travniški škratec *Coenagrion puella* in lisasti ploščec *Libellula quadrimaculata*. Število odraslih osebkov je bilo še vedno nižje od pričakovanega, dristavičnega spreletavca pa ni bilo na spregled. Slabe volje, kot sem vedno, kadar se izkaže, da sem spet imel prav pri napovedovanju negotove usode kritično ogroženega kačjega pastirja, sem se odpravil še na severozahodni krak akumulacije Požeg. Tudi tukaj pretiranega vrveža kačjih pastirjev ni bilo, a med skupno 12 zabeleženimi vrstami sta moje razpoloženje popravila dva samca dristavičnega spreletavca, ki sem ju opazoval v zaraščenem kraku akumulacije nedaleč od železnice.

Čprav je s slednjim opazovanjem pojavljanje dristavičnega spreletavca v Krajinskem parku Rački ribniki-Požeg potrjeno tudi v letu 2019, je prihodnost vrste na tem območju negotova. O tem, kateri in kakšni ukrepi so na tem in še katerem območju v Sloveniji nujni v kontekstu ohranjanja dristavičnega spreletavca sem očitno brezuspešno že dovolj izdatno pisal (npr. BEDJANIČ, 2015, 2018a, 2018b). Letošnja zgodba je poučna predvsem zaradi tega, ker imamo pomladna opazovanja podkrepljena z vsaj občasnimi opazovanji stanja bivališča preko zime. Tako lahko mnogo bolj jasno interpretiramo odsotnost vrste na Grajevniku... brez tega bi namreč lahko ob lepem izgledu ribnikov konec letošnje pomladi le brezplodno ugibali o razlogih za odsotnost vrste. Če sklenemo – monitoring populacij dristavičnega spreletavca ter načrt upravljanja z bivališči vrste mora nujno vključevati tudi opazovanja stanja vodnega okolja v hladnejši polovici leta ter v primeru ribnikov in akumulacij tudi natančno beleženje izpustov vode, njih trajanje in beleženje drugih relevantnih okoljskih parametrov ...

Poročilo zaključujemo v osrednji Sloveniji. Obisk Srednjega ribnika v Dragi konec maja, 23-V-2019, je bil glede na videno na Petelinjku še prezgoden, za povrh je bil ribnik popoldan že v hladni senci. Obisk glinokopa Rova 9-VI-2019 je zgolj potrdil ugotovitve o neustreznem habitatu iz prejšnjih let (VINKO in sod., 2018). Tudi obisk Srednjega ribnika v Dragi 10-VI-2019 je bil neuspešen.

SLIKA 5. Jugo zahodni rob Srednjega ribnika v Dragi pri Igu, kjer smo v drugi polovici letošnjega junija ponovno opazovali dristavičnega spreletavca *Leucorrhinia pectoralis* (19-VI-2019, Foto: A. Šalamun).

Tako sva Ali in Ana Tratnik uporabila že preizkušeno metodo, 19-VI-2019 sva namreč Srednji ribnik preveslala s čolnom. Počasno, dvourno plazenje ob zaraščenem zgornjem robu je bilo neuspešno, skoraj sva že zaključila pregled, saj

je čoln puščal, vendar sva vseeno še zavila v jugozahodni vogal in malo posedela (SLIKA 5), ko je Ana zagledala prvega, in kmalu še drugega samca. Kljub malo opaženim osebkom smo tako najdbo dristavičnega spreletavca na Ribnikih v Dragi potrdili tudi tretje leto zapored.

LITERATURA:

- BEDJANIČ, M., 1995. *Leucorrhinia caudalis* (Charp.) and *Leucorrhinia pectoralis* (Charp.) new for the odonate fauna of Slovenia (Anisoptera: Libellulidae). *Notulae odonatologicae* 4(5): 89-90.
- BEDJANIČ, M., 2009. O kačjih pastirjih območja med Pohorjem in Haložami (Insecta: Odonata). V: S. Gradišnik (ured.), Zbornik občine Slovenska Bistrica III: Svet med Pohorjem in Bočem, str. 549-577, Zavod za kulturo Slovenska Bistrica, Slovenska Bistrica. 773+iii str.
- BEDJANIČ, M., 2014. *Projekt »Varstvo in upravljanje sladkovodnih mokrišč v Sloveniji – WETMAN 2011-2015«, LIFE09 NAT/SI/000374, Popis začetnega stanja in raziskave vpliva projektnih aktivnosti na populacije kačjih pastirjev (Odonata): pilotno območje Mura – Petišovci: končno poročilo*. Elaborat za Zavod RS za varstvo narave, ProNatura, Braslovče. 82 str.
- BEDJANIČ, M., 2015. Presenetljivo ponovno opazovanje dristavičnega spreletavca *Leucorrhinia pectoralis* v Krajinskem parku Rački ribniki-Požeg. *Erjavecija* 30: 65-71.
- BEDJANIČ, M., 2018a. Drobtinice in ocvirki: Parjenje dristavičnega spreletavca *Leucorrhinia pectoralis* skozi fotografski objektiv. *Erjavecija* 33: 79-82.
- BEDJANIČ, M., 2018b. Določevalni ključ: spreletavci Slovenije. *Trdoživ* 7(1): 32-40.
- ŠALAMUN, A., M. PODGORELEC & M. KOTARAC, 2015. Inventarizacija kačjih pastirjev (Odonata) in njihovih habitatov ob reki Muri. V: M. Govedič, A. Lešnik & M. Kotarac (ured.), Inventarizacija favne območja reke Mure (končno poročilo), str. 150–190, Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.
- ŠALAMUN, A & D. VINKO, 2018. Bioblitz Slovenija - Rače 2018. *Erjavecija* 33: 38–42.
- TRATNIK, A., 2019. Terenski vikend v Prekmurju. *Erjavecija* 34: 17-20.
- TRČAK, B., M. BEDJANIČ, M. CIPOT, M. KOTARAC, F. REBEUŠEK, K. POBOLJŠAJ & A. ŠALAMUN, 2007. *Inventarizacija favne in flore za območje Petelinjek z izdelavo strokovne naloge kot podlage za upravljaljski načrt*. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 49 str. [Naročnik: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana.]
- VINKO D., 2017. Drobtinice in ocvirki: Ponovna najdba dristavičnega spreletavca *Leucorrhinia pectoralis* v osrednji Sloveniji. *Erjavecija* 32: 66–68.
- VINKO D., 2019. Zaključek projekta »Še smo tu! – Domorodne vrste še nismo izrinjene«. *Erjavecija* 34: 58–61.
- VINKO, D., M. BAHOR & A. TRATNIK, 2017. Mednarodna delavnica o določanju levov kačjih pastirjev. *Erjavecija* 32: 46-51.
- VINKO, D., A. TRATNIK, M. BAHOR, N. ERBIDA, A. PIRNAT & A. ŠALAMUN, 2018. *Popis kačjih pastirjev (Odonata) na območju naravnega rezervata Ribniki v dolini Drage pri Igu – Končno poročilo*. Slovensko odonatološko društvo, Ljubljana. 29 str., 3 priloge. Naročnik: Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje, Notranje Gorice.

(A. ŠALAMUN, A. TRATNIK & M. BEDJANIČ)